

THE MULTICONFESSIONAL, MULTIETHNIC OBJECTIVELY RELEVATED IN TIMISOARA. REUNIONS OF CHURCH AND LAYMAN HYMNS. 1867-1918

Alin Cristian Scridon, Postdoc Researcher, West University of Timișoara

Abstract: With ancient tradition in the social life of Timisoara, the musical element developed primal in the Christian Church. For instance, bishop Gerard of Cenad was trying to get master Walther to Timisoara. He prepared many younglings in the ways of musical knowledge, especially Romano-Catholic. The interest on the ecclesial music study intensifies beginning with the XIth century. Documents mention that in every church or monastery were tutors for the church musical study.

After the Habsburg domination, the interest for romano-catholic music intensifies. For Timisoara, The XVIIIth century remains like a page in history, for the Europeanization process.

At the beginning of the XVIIIth century Austrian and Czech musicians are established in Timisoara, forming a church choir and orchestra, performing during the catholic services. Then, in 1719 the first organ is installed in the Jesuit church, and in 1757 the Dome got a new asset, an organ made bt Johan Hanke from the empire's capital – Vienna. With the passing of the years, music will be an essential manifestation form of the cultural life in the community of Timisoara. Harmony and tolerance was expressed through music in the locals of Timisoara. That is why the musical masters took a highly respected place in the cultural elite. For example the musical coordinator of the Dome from Timisoara, during the theXVIIth century, was already the most representative musical personality in the Banat Metropolis and of many times he lead the town's opera orchestra.

The above mentioned elements have actually constituted the premise for the singing Reunions's apparition in Banat's capital. For this reason, we consider them to be useful to know. Moreover the majority of them have promoted the closeness between ethnicities and today's data about these cultural focal points is to be found only in's archieves.

Keywords: Timisoara, Music, Bible, Theology, Church.

Cu tradiții străvechi în viața socială timișoreană, elementul muzical s-a desfășurat mai întâi în cadrul Bisericii creștine. De pildă, episcopul Gerard al Cenadului face demersuri pentru a aduce la Timișoara pe maestrul Walther. Acesta a pregătit mai mulți tineri în cunoașterea tainelor muzicii specifice Bisericii Romano-Catolice. Aceste înclinații spre studiul muzicii eclesiale se intensifică începând cu secolul al XI-lea. Astfel, documentele menționează că la fiecare biserică sau mănăstire existau îndrumători pentru studierea muzicii bisericesti.¹

¹ I. Tomi, *Filarmonica „Banatul” Timișoara. 50 ani de activitate. 1947-1997*, Timișoara, 1997, p. 115.

După instaurarea stăpânirii habsburgice, interesul pentru muzica bisericească romano-catolică se accentuează. Secolul al XVIII-lea rămâne pentru Timișoara ca o pagină de istorie, prin procesul de europenizare.

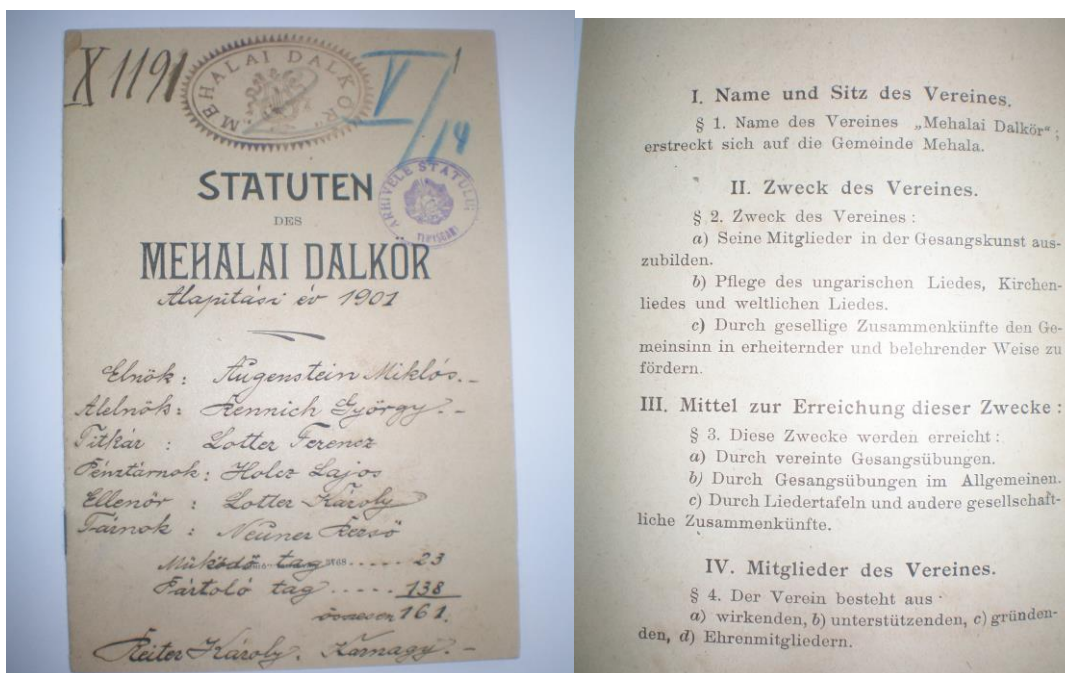
La începutul secolului al XVIII-lea se stabilesc în Timișoara muzicieni austrieci și cehi, formând o orchestră și un cor bisericesc, care concerta în cadrul slujbelor catolice. Apoi, în 1719 se instalează prima orgă în Biserica iezuită, iar în 1757 Domul este dotat cu orga executată în atelierul lui Johan Hanke din capitala imperiului - Viena. Muzica va constitui în cursul anilor o formă esențială de manifestare a vieții culturale în comunitatea timișoreană. Prin muzică s-a exprimat în Timișoara atât armonia, cât și toleranța în rândul locuitorilor rezidenți. De aceea cu timpul măștrii muzicali au ocupat un loc respectat în elita culturală și confesională timișoreană. De pildă, coordonatorul muzical al Domului din Timișoara era deja din secolul al XVIII-lea cea mai reprezentativă personalitate muzicală în metropola bănățeană și de multe ori acest dirijor a condus și orchestra operei din oraș.²

Elementele menționate mai sus au constituit în fapt premisa apariției *Reuniunilor de cântări* din capitala Banatului. De aceea, considerăm că este util a fi cunoscute, deoarece majoritatea au promovat apropierea între etnii și astăzi date despre aceste focare de cultură se găsesc doar în arhiva din Timișoara.

1. Reuniunea de cântări din Mehala (de limba germană)

Una dintre cele mai importante organizații corale de la începutul secolului al XX-lea din orașul Timișoara a fost *Reuniunea de cântări din Mehala*. Încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea publicul simțea nevoia existenței unui cor profesionist, care să prezinte spre audiere piese în limba germană. Abia la începutul secolului al XX-lea, se organizează oficial această Reuniune, Statutele fiind semnate la data de 17 august 1901 în Mehala – Timișoara. Președintele Asociației a fost Michael Kartjé, vicepreședinte Nikolaus Häck și Nikolaus Montanyol, secretar Anton Bachel și casier Johann Thierjung.

² *Ibidem*.

* Statutele Reuniunii de cântări din Mehala. Imagini preluate din Direcția județeană a Arhivei Naționale – Timiș (în continD.J.A.N.T.)

Conform inserărilor din Statute, scopul Reuniunii era formarea profesională a membrilor în muzicologie³ (articolul 1). De asemenea se urmărea atât promovarea cântărilor bisericesti și a celor laice, precum și stimularea spiritului public de a cânta, în special piese din repertoriu german. Reuniunea își propunea ca prin activitatea să nu se piardă elementul moralizator și dinamic, adică educarea membrilor într-un spirit moral, dar în același timp întâlnirile să fie atractive⁴ (articolul 2).

Reuniunea prevedea și anumite mijloace pentru atingerea acestor scopuri (articolul 3):

- Prin exerciții de cântare;
- Repetiții corale în public.⁵

În ceea ce privește membrii Societății, aceștia erau compuși din membrii:

- Activi;
- Susținători;
- Fondatori;
- Onoare.⁶

La capitolul V, Statutele prevăd drepturile și obligațiile membrilor Societății. Aceștia se bucură de dreptul de vot prin adunări generale în care titularii conduc destinele Societății. De asemenea membrii au privilegiul de a intra gratuit la spectacole.⁷

Pe de altă parte, titularii aveau și obligații, ei trebuiau să achite lunar suma de 40 heller. Sumă achitată doar în primul an. Pe lângă aceste sume bănești, se mai plătea o coroană

³ Direcția Județeană a Arhivei Naționale – Timiș (în contin. D.J.A.N.T.), Timișoara, *Fond Primăria Orașului Timișoara*, Dosar 27/1902, f. 2.

⁴ *Ibidem*.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, f. 3.

în momentul înscrierii în Reuniune. (capitolul V/articolul 12).⁸ Tot atunci doritorul integrării în această Societate se angaja să respecte *Statutul* care cerea în primul rând seriozitatea, prezența punctuală la fiecare repetiție. Întârzierile și lipsa de la repetiții erau sancționate. Sancțiunea mergea până la excludere din Reuniune.

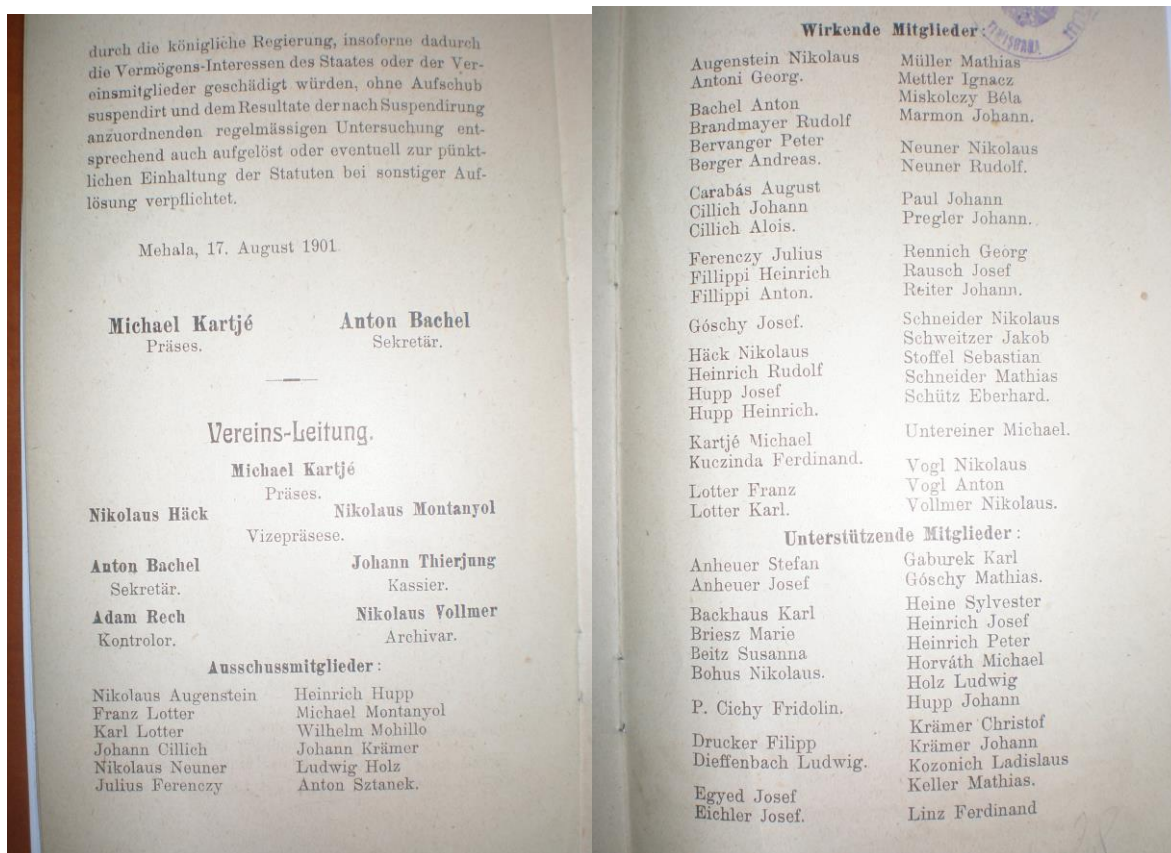
Reuniunea își colecta veniturile din taxe de înscriere, contribuții lunare, donații, spectacole etc.

Bunul mers al Reuniunii se exercita prin vot democratic a membrilor titulari. Aceștia se întruneau într-o adunare generală în fiecare an în luna ianuarie.

La capitolul XII se specifică simbolistica steagului Reuniunii de cântări din Mehala. Elementul central era harpa, ca simbol al relaxării. Harpa are o bogată semnificație, fiind un instrument muzical prezent și la sumerieni, cu 3.000 de ani înainte de Hristos. Tot pe steag este scris: *Mehalai Dalkör*. (capitolul XII/articolul 32).⁹

Există un responsabil al corului în persoana dirijorului. Acesta urma să fie remunerat prin fondul Uniunii la care se adaugă ajutorul financiar acordat benevol de membrii și donatorii Reuniunii. Salarul se achita lunar.

Aspectul moral era dezbătut în capitolul *Excluderea din Reuniune*, aici suntem informați că, dacă un membru provoacă tensiuni în Reuniune, ori prin acțiunile sale are un comportament indecent este numit nedemn de a fi membru al Uniunii. Consecința putea fi excluderea sa prin intermediul forului suprem – adunarea generală. La această adunare generală învinuitul putea să își formuleze apărarea.

* Statutele Reuniunii de cântări din Mehala. Imagini preluate din D.J.A.N.T.

⁸ *Ibidem*, f. 4.

⁹ *Ibidem*, f. 5.

La capitolul IX – *Dizolvarea uniunii* – este menționat modul prin care se putea face acest pas, adică în ședința extraordinară unde era obligatoriu prezența a 1/3 din membrii titulari ai Societății. În măsura în care la ședința extraordinară convocată nu se întrunea numărul necesar pentru covrum, atunci Statutele prevedeau repetarea ședinței după un interval de patru săptămâni. Hotărârea rămânea definitivă cu votul jumătății plus unu din cei peste 1/3 titulari prezenți.¹⁰

Reuniunea de cântări din Mehala a avut un rol însemnat în propagarea culturii germane în Timișoara. Prin activitatea sa, Societatea, ridică nivelul cultural al timișorenilor. Acest aspect este surprins de presa de limbă germană din oraș. Numeroasele concerte susținute, sunt elogiuate de către gazetari, de cele mai multe ori subliniind profesionalismul expunerii audițiilor corale.¹¹

2. Reuniunea romano-catolică de cântări și muzică bisericească din Timișoara – Fabric. (de limbă maghiară)

Asociația este înființată în 1903 și se afla sub protecția Episcopiei Cenadului, fiind numită Magyarok Nagyasszonya (art. 1)¹². Este aprobată și recunoscută de ministerul de resort la 30 iulie 1903. Membrii ei participau în special la marile sărbători catolice, unde în cadrul slujbelor, încântau prin cântare. Amintim slujbele deosebite din Biserica Millenium, la marile liturghii din cadrul sărbătorilor solemne, cu ocazia cinstirii regelui Sf. Ștefan, cu ocazia zilei de naștere a lui Franz Joseph și hramul bisericii.

Un alt scop statutar prevăzut era organizarea de concerte de muzică clasică și bisericească – simfonii, oratorii etc¹³, pentru a înnobila astfel cultura muzicală a locuitorilor din acest oraș. Se prevedea organizarea și de spectacole caritative (art. 3).

Conducerea asociației îi revenea în exclusivitate episcopului de Cenad. Directorul Reuniunii fiind parohul bisericii Millenium din Timișoara – Fabric¹⁴. Această funcție era valabilă numai pentru perioada păstoririi. Funcția dirijorului de cor coincidea cu funcția de cantor al bisericii Millenium, acesta fiind obligat să preia această sarcină.

3. Reuniunea maghiară de cântări din Timișoara (de limbă maghiară)

Reuniunea maghiară de cântări din Timișoara este una dintre primele societăți muzicale din Timișoara și a fost înființată în 1875.

Din prevederile statutare reiese că scopul direct al reuniunii era de a-și forma membrii în domeniul cântărilor maghiare, scopul indirect era cultivarea interesului pentru cântece maghiare, promovarea unei vieți culturale la Timișoara și trezirea spiritului patriotic maghiar (art. 2).¹⁵

¹⁰ *Ibidem*, f. 6.

¹¹ *Vezi Temesvarer Volksblatt*, Timișoara, 1902; *Neue Temesvarer Zeitung*, Timișoara, 1902.

¹² D.J.A.N.T., Timișoara, *Fond Primăria Orașului Timișoara*, Dosar 23/1903, f. 1.

¹³ *Ibidem*, f. 1-2.

¹⁴ *Ibidem*, f. 3.

¹⁵ *Idem*, Dosar 4/1875, f. 1.

Limba oficială a societății era în exclusivitate limba maghiară, membrii fondatori se obligau să plătească o singură dată 50 de ft. Articolul 3 prevede, ca în cazul în care unii membrii, din cauza unor greutăți materiale, nu puteau să plătească cotizația anuală de 3 ft ce revenea fiecărui membru permanent, în schimb dacă are un talent vocal deosebit, reușind să câștige mândria reuniunii, la propunerea președintelui sau a dirijorului, puteau fi absolviți de cotizație¹⁶.

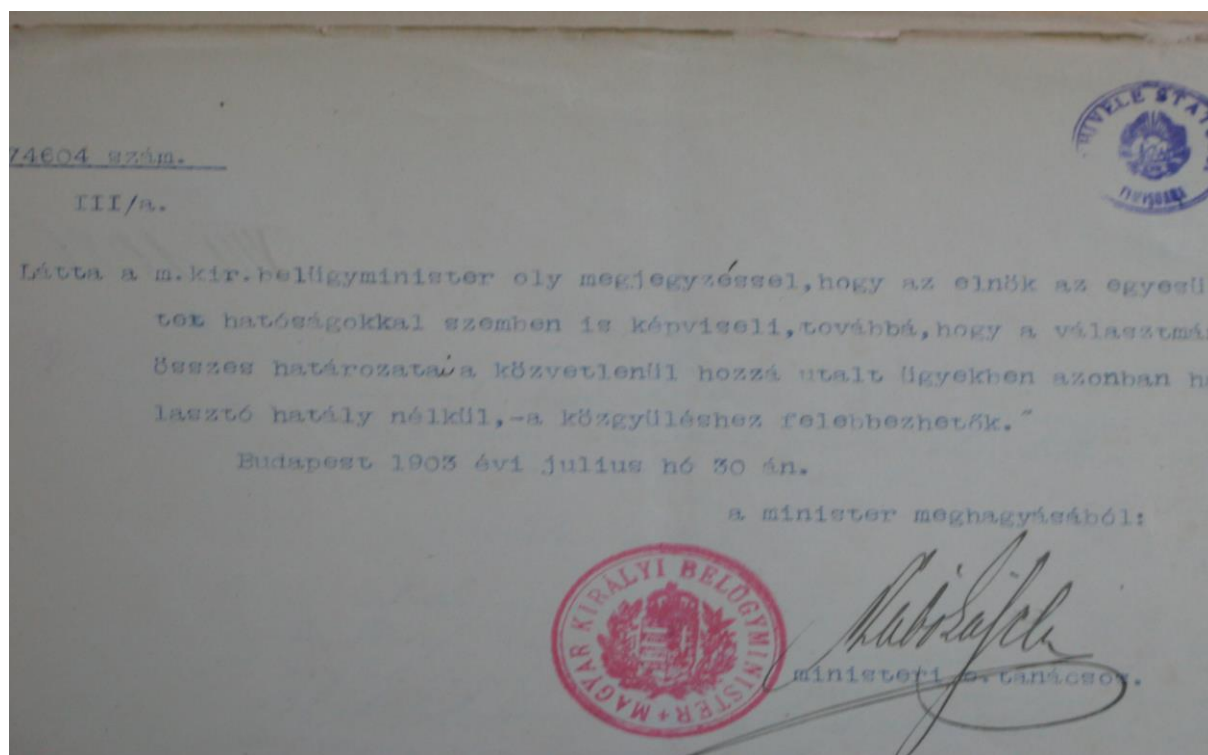
Ședințele reuniunii erau de două feluri:

- a) Plenare;
- b) Electorale.

Președintele ședinței era totodată și președintele reuniunii. Sunt menționate obiectivele ședinței: măsuri esențiale care se iau pentru menținerea și ridicarea nivelului reuniunii; alegerea membrilor onorifici etc.

Asociația dispunea de un secretar, trezorer, arhivar, jurist și doi dirijori. Printre obligațiile dirijorului se numărau orele de cor în cadrul cărora exersau și parcurgeau odată cu membrii partiturile noilor cântece.

Conducătorul reuniunii de cântări a fost August Pummer până în 1893. Din 1896 reuniunea își schimbă numele în *Asociația muzicienilor amatori din Timișoara*. Aceasta ia ființă în urma contopirii Asociației Filarmonice din Timișoara (înființată în 1871) și a Reuniunii Maghiare de Cântări înființate în 1893. Obiectivul propus este *cultivarea muzicii cu interes deosebit pentru compozitorii maghiari* (art. 1)¹⁷. Astfel reuniunea își pierde vechiul spirit social făcând loc caracterului național.¹⁸

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Geml Jozsef, *Temesvár szabad király város népességi statisztikája az 1890-es népszámlálás eredménye és a népmozgalmi adatok alapján*, Editura Uhrmann Henrik, Timișoara, 1894, p. 343.

***Semnătura și ștampila de recunoaștere din partea ministerului de resort – 30 iulie 1903 (ultima pagină a Statutului – Dosar 23/1903)**

Organizarea unui concert de muzică bisericească de către **Reuniunea romano-catolică de cântări și muzică bisericească din Timișoara Fabric**, este prezentată în una din paginile prestigiosului ziar *Délmagyarországi Közlöny*¹⁹

Acest eveniment este relatat în câteva rânduri în ziarul românesc *Plugarul Român*²⁰:

- *Luni, 20 mai, 1907, a avut loc un concert în biserica romano-catolică din Timișoara-Fabric, cu concursul clericilor catolici. Concertul a avut un caracter religios. Programul a fost împărțit în 6 părți. Primele două au fost ale clericilor. Partea a III-a „o emulațiune la orgă acompaniată de orchestră”; partea a IV-a – un solo de sopran cu acompaniament de orgă: „Ave Maria”, cântat de doamna Havas, solistă a Operei; părțile V și VI – „Kyrie eleison” de Haller și „Te Deum laudamus” de Filke.*²¹

4. Reuniunea Ortodoxă Sârbă de Cântări Bisericești din Timișoara – Fabric (de limbă sârbă)

Reprezenta a doua reuniune de muzică din Timișoara ca și vechime și importanță. Avea circa 140 de membrii printre care personalități ilustre ale vieții culturale timișorene: Demeter Ristics, dr. Demeter Stefanovits, dr. Szvetozar Dimitrievits, Kostantin Stefanovits și dr. Nicolaus Pescha (președinte).

Scopul societății, potrivit Statutului, era pregătirea corurilor bărbătești și mixte, cultivarea gustului pentru acest gen de muzică și ridicarea nivelului vieții sociale. În acest sens membrii participau la ore de cor săptămânale și colaborau cu ocazia sărbătorilor religioase. Se organizau serate muzicale și spectacole.

Membrii erau pregătiți de către dirijorii corului, iar Societatea se finanța din cotizațiile membrilor, din sumele încasate în urma spectacolelor și din donații. Membrii se compuneau din iubitorii acestui gen de muzică. În cazuri excepționale se prevedea și excluderea membrilor care duceau o viață imorală sau deranjau activitatea organizației (art. 19).²²

5. Reuniunea de cântări (cor bărbătesc) din Timișoara - Iosefin (cu caracter multinațional)

Scopul asociației era promovarea, îngrijirea muzicii, pregătirea acelor persoane care își arată interesul deosebit față de muzică, crearea unei atmosfere destinate și plăcute între membrii și binedispunerea publicului. În această privință se organizau cel puțin de două ori pe săptămână repetiții corale.²³

Asociația era compusă din membrii activi, membrii simpatizanți, membrii fondatori și membrii onorifici. Membru putea deveni oricine a împlinit vârsta de 18 ani și care avea

¹⁹ Vezi *Délmagyarországi Közlöny*, Timișoara, 1904, nr. 8, p. 2.

²⁰ Vezi *Plugarul Român*, Timișoara, V, VII-XIII, 1908, 1910-1918.

²¹ *Ibidem*, 1907, nr. 19, p. 2.

²² D.J.A.N.T., Timișoara, *Fond Primăria Orașului Timișoara*, Dosar 25/1901, f. 1.

²³ *Idem*, Dosar 1/1883, f. 1.

reputație bună și conduită morală. În ceea ce privește membrii activi – puteau fi persoanele cu talent muzical. Membrii simpatizanți nu făceau parte din cor, în schimb își dădeau silința pentru bunul mers al societății.²⁴

Prin urmare, asociațiile prezentate, s-au impus în orizontul cultural timișorean din perioada dualistă prin promovarea elementului cultural. Aceste acțiuni au generat de-a lungul timpului apropierea dintre diferitele naționalități și confesiuni, s-au armonizat în propriile mentalități, dar și în obiceiuri, trăind pașnic de sute de ani în vatra Timișoarei.

Prevederile statutare inserate în *Reuniunile* menționate scot în evidență o realitate importantă. Reuniunile muzicale bisericești și laice s-au impus în viața comunității timișorene ca repere, modalități și factori de educație morală, progres cultural, apropiere a locuitorilor, implicare în cunoașterea valorilor. Nu în ultimul rând, amintim că, membrii *Reuniunilor* s-au manifestat într-un cadru în care moralitatea și normalitatea trebuiau respectate și cultivate, altfel titularul putea fi exclus din cadrul manifestărilor muzicale.

Mulțumiri

Această lucrare a fost finanțată din contractul POSDRU/159/1.5/S/140863, proiect strategic ID 140863 (2014), cofinanțat din Fondul Social European, prin programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013.

BIBLIOGRAFIE

A. Fonduri arhivistice

Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Timiș, Timișoara, *Fond Primăria Timișoara* (D.J.A.N.T.)

B. Periodice de la începutul secolului al XX-lea

<i>Plugarul Român,</i>	<i>Timișoara, 1908-1918;</i>
<i>Délmagyarországi Közlöny,</i>	<i>Timișoara, 1904;</i>
<i>Temesvarer Volksblatt,</i>	<i>Timișoara, 1902;</i>
<i>Neue Temesvarer Zeitung,</i>	<i>Timișoara, 1902;</i>

C. Lucrări generale

Ioan, Tomi, *Filarmonica „Banatul” Timișoara. 50 ani de activitate. 1947-1997,* Timișoara, 1997.

Jozsef, Geml, *Temesvár szabad király város népességi statisztikája az 1890-es népszámlálás eredménye és a népmozgalmi adatok alapján,* Editura Uhrmann Henrik, Timișoara, 1894.

²⁴ *Ibidem.*